πε. ΕΠΙΚΑΙΡΑ, 2 Απριλίου 1981

ΚΡΙΤΙΚΗ – ΘΕΑΤΡΟ

Ἀπὸ τὸν ΤΑΣΟ ΛΙΓΝΑΔΗ

Παίζοντας θέατρο γιὰ τὰ παιδιά

«Ὀδύσσεια» στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τὴν «Τέχνη»

Ὑπάρχουν πιὰ στὴ χώρα μας πλεῖστοι ὅσοι θίασοι, ποὺ ἐπαγγέλλονται τὴ σωστὴ ψυχαγωγία τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ἱεραποστολικὴ αὐτὴ τάση ἔχει τώρα τελευταῖα προσλάβει διαστάσεις ἐπιδημίας. Καὶ εἶναι φυσικό. Τὰ ταμεῖα τῶν θεάτρων διέρχονται σοβαρὴ κρίση ποὺ κορυφώθηκε τὴ χειμερινὴ περίοδο. Ἀντίθετα τὸ θέατρο γιὰ παιδιὰ (καὶ ὄχι Παιδικὸ Θέατρο ποὺ εἶναι ἄλλο πράγμα) ἀποδείχθηκε πολὺ ἀποδοτικό. Ἡ προσέλευση τῶν ἀνηλίκων θεατῶν καὶ τῶν συνοδῶν τους ἦταν ὄντως ἐντυπωσιακή. Εὐεξήγητη συνεπῶς ἡ ὑπερθέρμανση, ποὺ παρατηρεῖται, στὴν ἀναπτυσσόμενη ἔφεση γιὰ προσφορὰ θεατρικῆς παιδείας.

Ἔτσι, στὶς ἤδη ὑπάρχουσες σκηνὲς προστέθηκαν καινούριες, ἐνῶ ποικίλοι θίασοι εὐκαιριακὰ συγκροτημένοι παίρνουν τὶς γειτονιὲς ἢ τὰ βουνά, ἀναζητώντας τὸ πρόθυμο Κοινό, στὸ ὁποῖο θὰ προσφέρουν τὸ παιδικὸ ἔργο, μὲ μειωμένο εἰσιτήριο ἀλλὰ μὲ τὸ ἀζημίωτο φυσικά. Ὅσο κι ἂν κατηγορηθεῖ γιὰ ὑποκρισία τὸ καλλιτεχνικὸ αὐτὸ φαινόμενο, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐναντιωθεῖ κανεὶς ἀπόλυτα, γιατὶ ὑπάρχουν καὶ θετικὰ στοιχεῖα αὐτονόητα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία.

Ἀρκεῖ μόνο νὰ ἐξασφαλισθεῖ μιὰ στοιχειώδης ποιότητα, ἀρκεῖ νὰ μὴν ὑποτιμᾶται τὸ Κοινό, ἰδιαίτερα τῆς Ἐπαρχίας, καὶ – τὸ σπουδαιότερο – ἀρκεῖ τὰ «παιδικὰ ἔργα» νὰ εἶναι ὄντως γιὰ παιδιά. Προϋποθέσεις ὅλες αὐτές – εἰδικὰ μάλιστα ἡ τελευταία – ποὺ εἶναι, ἂν ὄχι ἀδύνατο, πάντως πολὺ δύσκολο νὰ προετοιμαστοῦν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ τὸ παιδὶ ἀπὸ θεάματα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποβοῦν ἄκρως ἐπιζήμια γιὰ τὴν ὑγεία του, ψυχικὴ καὶ πνευματική. Καὶ εἶναι ἐγκληματικὸ νὰ παίζει κανεὶς μὲ αὐτὴ τὴν ὑγεία εἴτε ἀπὸ ἄγνοια εἴτε ἀπὸ συμφέρον.

Γιατὶ κάθε ἀξιοποίηση καὶ κάθε ἐκμετάλλευση, ἀδιάκριτα, ἐνεργοῦν μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς προσφορᾶς. Καὶ ὁμολογουμένως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θιάσους ὑπόκεινται σὲ κάποιες βασικὲς ὑποχρεώσεις. Ἄλλοι ὅμως κινοῦνται ἀπὸ ἕναν ἀπροσχημάτιστο τσαρλατανισμό, πολὺ ἐπικίνδυνο ὄχι μόνο γιὰ τὰ παιδιά, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ Θέατρο. Θέλω νὰ πῶ ὅτι ὁ κίνδυνος δὲν ἀναφέρεται σὲ καθαρὰ καλλιτεχνικοὺς λόγους, ἀλλὰ σὲ μιὰ γενικὰ ἄθλια λειτουργία «μπουλουκιοῦ», τὴν ὁποία εἶναι ἐνδεχόμενο τὸ παιδὶ νὰ τὴν ἑρμηνεύσει, καθὼς ἐπικοινωνεῖ ἀπροετοίμαστο καὶ ἀθῶο μὲ τὴ Σκηνή, σὰν μιὰ μόνιμη καὶ χαρακτηριστικὴ κατάσταση ἀθλιότητας τοῦ θεάτρου. Γιατί, ἡ φτήνια, ἡ ἐξαπάτηση, ἡ κακομοιριά, ἡ ἐπαιτεία καὶ ἡ καπατσοσύνη προβάλλονται ἐντονότερα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε παράσταση. Καὶ εἶναι ἐπίσης ἐνδεχόμενο νὰ νιώσει τὸ παιδὶ πολὺ νωρὶς μιὰ ἀλλεργία ποὺ θὰ τὸν ἀπωθήσει ἀργότερα ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀνοιχτὴ παιδεία, ποὺ ἀσκεῖ τὸ Θέατρο, ὅταν δὲν ἀσκεῖ τὴν ἀπάτη.

★

Ἀποτελεῖ λοιπὸν ὑποχρέωση νὰ ἀναφερθοῦν κάποιες παραστάσεις γιὰ παιδιά, ποὺ κάνουν ἐντύπωση ὄχι μόνο σὰν ποιότητα, σὰν ἐπίπεδο δουλειᾶς, σὰν ὀργάνωση καὶ σὰν ἐκτέλεση, ἀλλὰ κυρίως σὰν συνείδηση ἀποστολῆς.

Τέτοια εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ ἔργου «Ὀδύσσεια» ποὺ εἶδα στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Θέατρο «Αὐλαία» ἀπὸ τὴν Πειραματικὴ Σκηνὴ τῆς ΤΕΧΝΗΣ. Καὶ λέγοντας «εἶδα» ἐννοῶ ὅτι παρακολούθησα μιὰ σχέση δοσοληψίας παιχνιδιοῦ, ἀνάμεσα στὴ Σκηνὴ καὶ στὴν Πλατεία μὲ τὴν εὐκαιρία ἑνὸς ριζικὰ ἑλληνικοῦ θεάματος. Καὶ χάρηκα.

Χάρηκα, γιατὶ τὸ παιδικὸ Κοινὸ εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο Κοινὸ γιατὶ εἶναι τὸ πιὸ ἄμεσο. Αὐτὸ τὸ Κοινὸ δὲν ὑποκρίνεται τὸν... θεατή. Ἀντιδρᾶ ἢ δραπετεύει (ἂν θυμᾶμαι καλὰ ὁ Ράινχαρτ ἦταν ποὺ εἶχε πεῖ ὅτι στὶς παραστάσεις του ποτὲ δὲν αἰσθάνθηκε τρὰκ μπροστὰ στὸ ἐνήλικο Κοινό. Ἀντίθετα, δείλιαζε πάντα ὅταν ἔδινε παράσταση γιὰ παιδιά).

Στὴν παράσταση τῆς Θεσσαλονίκης ὁ διάλογος Πλατείας - Σκηνῆς συνιστοῦσε μιὰ εὐφρόνηση ἐπικοινωνία. Τὸ θέαμα ὅπως δινόταν ἐξυπηρετοῦσε μιὰ βασικὴ λειτουργία γιὰ τὸ παιδὶ (ἐννοῶ περισσότερο γιὰ τὸ παιδὶ ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὸν ἐνήλικο). Πρόσφερε τὸ σκηνικὸ παιχνίδι ὄχι ἁπλῶς σὰν εὐχάριστη ἐπίδειξη, ἀλλὰ σὰν ὁμαδικὴ διάθεση. Ἡ ἀναπαράσταση καὶ ἡ ἀντιμέτωπη χαρά της ἀπετέλεσαν μιὰ χαρακτηριστικὴ τελετουργικὴ παιδιὰ μιμήσεως. Καθαρὰ πρωτόγονη, καθαρὰ παιδικὴ τελετὴ τὸ θέατρο. Ἀρχὴ κάθε μάθησης, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη.

Τὸ κείμενο ἦταν γραμμένο μὲ τεχνικὴ σεναρίου. Ἐναλλαγὴ δηλωτικῶν εἰκόνων, μὲ σηματοδοτικὴ ἀφήγηση, ποὺ τὴν τιτλοφοροῦσε ὁ λόγος. Ἡ «Ὀδύσσεια» τεμαχιζόταν σὲ αὐτοτελὴ τετράγωνα μιᾶς «ἐπικῆς» τηλοψίας. Τὸ σενάριο ἦταν μιὰ γαλλικὴ διασκευὴ τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους, μεταφερμένη στὰ καθ' ἡμᾶς (κατὰ τὸ φαινόμενο τῆς δανειακῆς παλίρροιας) μὲ θεατρικὴ ἐμπειρία ἀπὸ τὸν κ. Νικηφόρο Παπανδρέου.

Σκέφτομαι ἂν χρειαζόταν ἡ γαλλικὴ διασκευὴ ἑνὸς ἑλληνικοῦ κειμένου, ἀπὸ ἕναν ἑλληνικὸ ὀργανισμό, ποὺ πρόκειται νὰ δώσει μιὰ ἑλληνικὴ παράσταση, παιγμένη στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ Ἕλληνες ἠθοποιούς, στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα. Εὐκολότατη θὰ ἦταν ἡ διασκευή, ἔστω σὲ μιὰ νεοελληνικὴ μετάφραση.

Ἐξάλλου εἶναι σχετικὰ πρόσφατο τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Σπ. Εὐαγγελάτου, ποὺ ἔμεινε δυστυχῶς ἡμιτελὲς (ἐννοῶ τὴ μισὴ «Ὀδύσσεια» τοῦ «Ἀμφι-θεάτρου» ποὺ μᾶς ἔδωσε μιὰ ὑποδειγματικὴ σκηνικὴ ἀφήγηση, εὑρηματικὴ καὶ εὐφάνταστη ποιητικά).

Γιατί λοιπὸν αὐτὴ ἡ λύση Ε.Ο.Κ.;

Πάντως, ἡ θεατρικὴ συγκόλληση ὑπῆρξε ἱκανοποιητικὴ καὶ τὴ σκηνοθέτησε μὲ γνώση τοῦ κώδικα τοῦ παιδικοῦ παιχνιδιοῦ ἕνας ἀλλοδαπὸς (ὁ κ. Κόλλιν Χάρρις). Εἴδαμε ἕνα τερπνὸ θέαμα, ποὺ ἄφηνε ποῦ καὶ ποῦ κάποιο δίδαγμα. Τὰ σώματα τῶν ἠθοποιῶν καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς Σκηνῆς εἶχαν τὴν ἴδια ἀποστολὴ καὶ τὴν ἴδια λειτουργία στὴ μεταμόρφωση, στὴ μεταφορά, στὴ μεταμφίεση καὶ στὴ μετάδοση μιᾶς σκηνικῆς γλώσσας, σαφέστατης στὸ παιδί, ἐφόσον ἦταν ἡ ἀναγνωρίσιμη γλώσσα τοῦ παιχνιδιοῦ.

Τὸ ἔργο ἐξελικτικὰ χτιζόταν πάνω στὸ πατάρι τῆς Σκηνῆς μὲ ἕνα ἄμεσο Κοινό, ποὺ ἐννοώντας τὸ σῆμα τῆς σύμβασης συμφωνοῦσε καὶ συμμετεῖχε. Ὁ αὐτοσχεδιασμὸς ἔπαιρνε αὐτονόητα στὴ φαντασία τῆς πλατείας τὸν πρῶτο ρόλο καὶ τὴ φυσική του διάσταση.

Ἡ παράσταση τῆς Πειραματικῆς Σκηνῆς τῆς ΤΕΧΝΗΣ μὲ συγκίνησε γιατὶ μοῦ θύμισε ὅτι κάπως ἔτσι παίζαμε καὶ μεῖς στοὺς δρόμους καὶ στὶς αὐλὲς τὸν Τρωικὸ Πόλεμο, ἐκεῖ στὴν ἡλικία τῶν πρώτων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ. Βάζαμε τὸν τέντζερη γιὰ περικεφαλαία, τὸ καπάκι του γιὰ ἀσπίδα, ἁρπεύαμε τὴ μεγάλη σκούπα, κρατούσαμε κοντάρι τὸ σκουπόξυλο καὶ εἴχαμε στὴ ζώνη τὴν κρεμάστρα γιὰ σπαθί. Τὰ ὑπόλοιπα τὰ ἀνελάμβανε ἡ φαντασία καὶ τὸ παραμύθι. Παίζαμε τοὺς ἥρωες τοῦ ἔπους μὲ ἐπίγνωση τοῦ μεγαλείου τους. Μαλώναμε τὰ ἀγόρια ποιὸς θὰ παίξει τὸν Ἀχιλλέα, ἐνῶ κανένα ἀπὸ τὰ κορίτσια δὲν δεχόταν – τότε – νὰ παίξει τὴν... Ἑλένη, ἐκεῖνο «τὸ ἀδειανὸ πουκάμισο» τῆς τυραννικῆς μνήμης.

Στὴν παράσταση τῆς Πειραματικῆς Σκηνῆς τῆς ΤΕΧΝΗΣ ἔπαιξαν μὲ κέφι, μὲ φαντασία καὶ μὲ εὔληπτο αὐτοσχεδιασμὸ ὁ θίασος (κ.κ. Χ. Ἀρνομάλλης, Λ. Κουρούδη, Καρ. Καραμπέτη, Ν. Σεργιανόπουλος, Β. Μαυρομάτη, Ε. Σταμούλη, Σ. Τερζόπουλος καὶ Κ. Σφυρικίδη). Τὴ μουσικὴ καὶ τὰ τραγούδια ἔγραψε ἡ κ. Ζ. Τραπάτσα.

●